

KS. KAZIMIERZ ROMANIUK

JEZUS HISTORII A CHRYSZTUS WIARY

REFLEKSJE METODOLOGICZNE

Artykuł niniejszy nie ma na celu ani przypominania już ponad stu-letnich dziejów problemu Jezusa historii i Chrystusa wiary, ani nie zamierza definitywnie wyjaśnić tego problemu. Przedmiotem naszego zainteresowania jest jedynie strona metodologiczna ponawianych ciągle prób dotarcia do Jezusa historycznego. Podjęcie tego problemu wydaje się być wskazane m. in. dlatego, że nie dochodzi on prawie wcale do głosu w polskiej literaturze egzegetyczno-teologicznej, mimo iż od dłuższego czasu jest przedmiotem bardzo wnikliwych studiów za granicą¹.

¹ Oto wybór najważniejszych, nowszych opracowań: D. G. A. Calvert. *An Examination of the Criteria for Distinguishing the Authentic Words of Jesus*. NTS 18:1971/72 s. 209-218; G. Delling. *Geprägte Jesus — Tradition im Urchristentum*. W: *Studien zum NT und zum hellenist. Judentum*. Göttingen 1970 s. 160-175; B. Gerhardsson. *Tradition and Transmission in Early Christianity*. Lund 1964; D. Greenwood. *Rhetorical Criticism and Formgeschichte. Some Methodological Considerations*. JBL 89 1970 s. 418-426; E. Güttgemanns. *Offene Fragen zur Formgeschichte des Evangeliums*. 2. Aufl. München 1971; H. Jellouschek. *Zur christologischen Bedeutung der Frage nach dem historischen Jesus*. ThQ 152 1972 s. 112-123; J. Jeremias. *Kennzeichen der ipsissima vox Jesu: Abba*. Göttingen 1966 s. 145-152; E. Käsemann. *Das Problem des historischen Jesus*. ZThK 51 1954 s. 125-153; tenże. *Sackgassen im Streit um den historischen Jesus*. Göttingen 1964 s. 31-68; Exegetische Versuche und Besinnungen II; K. Kertelge. *Der geschichtliche Jesus und das Christusbekenntnis der ersten Gemeinden*. BuL 13 1972 s. 77-88; R. Kieffer. *Essais de méthodologie néotestamentaire*. Lund 1972; F. Mussner. *Wege zum Selbstbewusstsein Jesu*. BZ 12:1968 s. 161-172; F. Neugebauer. *Geistsprüche und Jesuslogien*. ZNW 53:1962 s. 218-228; H. Riesenfeld. *The Gospel Tradition and Its Beginnings. A Study in the Limits of the Formgeschichte*. StEv 1959 s. 43-65. TU 73; J. M. Robinson. *The Dismantling and Reassembling of the Categories of New Testament Scholarship*. „Interpretation” 25:1971 s. 63-77; J. Roloff. *Das Kerygma und der irdische Jesus. Historische Motive in den Jesus — Erzählungen der Evangelien*. Göttingen 1970; H. Schürmann. *Evangelienchrift und kirchliche Unterweisung. Die repräsentative Funktion der Schrift nach Lk 1, 1-4*. W: *Traditionsgeschichtliche Untersuchungen zu den synoptischen Evangelien*. Düsseldorf 1968 s. 251-271; R. H. Stein. *The Proper Methodology for Ascertaining*

1. UWAGI WSTĘPNE

a) Wszystko, co wiemy zarówno o Jezusie historii, jak i o Chrystusie wiary, przekazały nam Ewangelie, a po części także inne księgi Pisma św. Nowego Testamentu². Ewangelie są więc najważniejszym — żeby nie powiedzieć jedynym — źródłem naszej wiedzy o Jezusie. One to — dokładnie ich tekst³ — stanowią przedmiot różnorodnych analiz, mających na celu dotarcie do historycznej postaci Jezusa, a ściślej mówiąc — do autentycznie Jezusowych słów (*ipsissima verba*)⁴ i najbardziej autentycznych relacji o czynach Jezusa (*ipsissima facta*)⁵.

Lecz pomiędzy dostępną nam dziś ostateczną postacią tekstu Ewangelii a słowami i czynami Jezusa istnieje wiele ogniwi pośrednich, spełniających funkcje swoistych generatorów bardzo specyficznych przemian. Jedne z tych przemian dokonywały się na płaszczyźnie wydarzeń historycznych, inne zaś w sferze formalno-literackiej, czyli w ramach określonych przemian samego przekazu Dobrej Nowiny o Jezusie Chrystusie.

b) Na płaszczyźnie przemian historycznych, czyli w ramach ziemskiej działalności Jezusa, zwykło się ostatnio wyodrębnić nie dwa okresy

a Marcan Redaction History. NovTest 13 1971 s. 181-198; G. Strecker. Die historische und theologische Problematik der Jesusfrage. EvTh 29:1969 s. 453-476; P. Stuhlmacher. Kritische Marginalien zum gegenwärtigen Stand der Frage nach Jesus. W: Fides et Communicatio (Festschrift für M. Doerne). Tübingen 1970 341-361; W. O. Walker. The Quest for the Historical Jesus: A Discussion of Methodology. ATR 51 s. 38-56.

² Zob. E. Trocmé. Jesus, vu par ses témoins. Neuchâtel—Paris 1971 s. 28 nn.

³ Zob. E. Güttgemanns. „Text” und „Geschichte” als Grundkategorien der generativen Poetik. „Linguistica Biblica” 11 1972 s. 2-12; S. J. Schmidt. „Text” und „Geschichte” als Fundierungskategorien. W: Beiträge zur Textlinguistik. München 1971 s. 31-52.

⁴ Por. Jeremias, jw. s. 145-152; F. C. Grant. The Authenticity of Jesus Sayings. W: Neutestamentliche Studien für R. Bultmann. Berlin 1954 s. 137-143; N. Perrin. Was lehrte Jesus wirklich? Rekonstruktion und Deutung. Göttingen 1972; W. Wiefel. Vätersprüche und Herrenworte. Ein Beitrag zur Frage der Bewahrung mündlicher Traditionssätze. NovTest 11:1969 s. 105-120; T. Soiron. Die Logia Jesu. Eine literarkritische und literargeschichtliche Untersuchung zum synoptischen Problem. Münster 1916.

⁵ Por. R. Pesch. Jesu ureigene Taten? Freiburg i. Br. 1970; tenże. Zur theologischen Bedeutung der „Machtthaten” Jesu. ThQ 152 1972 s. 177-184; F. Mussner. Die Wunder Jesu. München s. 1967; tenże. Ipsissima facta Jesu? ThRv 63 1972 s. 177-184.

(przed zmartwychwstaniem i po zmartwychwstaniu Jezusa), lecz trzy: 1. Tryumf początków galilejskiej działalności Jezusa (Zeit des Angebotes — galiläischer Frühling — określenie E. Mussnera); 2. Kryzys galilejski (galiläische Krise — Zeit der Ablehnung)⁶, 3. Po zmartwychwstaniu (nachösterliche Zeit der Urkirche). Słowa wypowiedziane przez samego Jezusa na każdym z tych etapów są przekazywane przez uczniów, jako najbliższych słuchaczy pouczeń i świadków czynów Jezusa⁷. Relacje owych świadków przechodzą więc przez łańcuch przemian — od Jezusa do ostatnich redaktorów Ewangelii — lub inaczej: od najpierwotniejszych ujęć do złożonych — teologicznie i formalnie — struktur Ewangelii jako określonych dzieł literackich.

c) Nie należy zapominać o tym, że procesem przekazywania Dobrej Nowiny o Jezusie kierowały konkretne zamiary, zwane inaczej motywami. Dokładniejsze określenie tych motywów jest jednym z naczelných zadań w mozolnym trudzie poszukiwania jak najwierniejszego obrazu Jezusa historii⁸.

Nie wchodząc na razie w szczegóły, z pewnością stwierdzić można, że jednym z motywów nadających odpowiedni kształt tradycji ewangelicznej było silne powiązanie poszczególnych tradentów owego przekazu z osobą Jezusa Chrystusa. Tym, co mówili lub pisali wtedy o Jezusie, bardzo zależało na jak najpozytywniejszym przedstawieniu osoby ich Mistrza. Byli z Nim powiązani nie tylko wspólnotą przekonań, lecz także nimi bardzo szczerego uczucia i podziwu.

Poza tym nieco odmiennego potraktowania domagają się przekazy słów (Logienüberlieferung), innego zaś opisy czynów Jezusa (Tatüberlieferung).

2. SŁOWA JEZUSA

Słowne pouczenia Jezusa, przebywszy drogę od wypowiedzenia ich przez Zbawiciela, aż do ostatecznego utrwalenia w Ewangeljach, mogły być poddane różnym zniekształceniom z racji następujących:

⁶ Zob. F. Mussner. *Gab es eine „galiläische Krise“?* W: *Orientierung an Jesus. Zur Theologie der Synoptiker*. Freiburg i. Br. 1973 s. 238-252.

⁷ Zob. H. Schürmann. *Die vorösterlichen Anfänge der Logientradition*. W: *Traditionsgeschichtliche Untersuchungen zu den synoptischen Evangelien*. Düsseldorf 1968.

⁸ Zob. tenże. *Wie hat Jesus seinen Tod bestanden und verstanden? Eine methodenkritische Besinnung*. W: *Orientierung an Jesus* s. 325-363.

a) Mogły być po prostu źle zrozumiane już przez pierwszych słuchaczy, a ich kolejni relatorzy też mogli podświadomie zniekształcić przekazywane przez siebie prawdy.

b) Mogło też dojść, od pierwszych słuchaczy pouczeń Jezusa poczynając, do zupełnie świadomych przekształceń albo w celu rzekomo jaśniejszego sformułowania przekazywanej nauki, albo w celu wzbogacenia jej o pewne rzekomo nieodzowne refleksje interpretacyjne⁹.

c) Z pewnością nie bez wpływu na pewne odkształcenia w procesie przekazywania nauki Jezusa było to wszystko, co apostołowie przeżyli przez Wielki Tydzień, głównie fakt zmartwychwstania Jezusa¹⁰.

d) Pewną rolę odegrało również użycie niektórych słów Jezusa w liturgii wczesnochrześcijańskiej.

e) Jednym z elementów formujących dość istotnie proces i treść tradycji były najróżnorodniejsze potrzeby poszczególnych Kościołów¹¹. Z potrzeb owych można tu wymienić specyficzne lokalne problemy moralne, potrzeby misyjne, polemiki z innowiercami, chęć umocnienia w wierze nowo ochrzczonych itp. Nie bez znaczenia był też sam skład etniczny poszczególnych społeczności chrześcijańskich. Nikt dziś nie lekceważy różnic, jakie istnieją pomiędzy ujęciem judaistycznym i hellenistycznym tej samej tradycji wczesnochrześcijańskiej, chociażby ze względu na konieczność posługiwania się innym językiem¹².

f) Wreszcie oddzielnego dzieła dokonał sam czas — podświadome

⁹ W związku z zabiegami tego rodzaju już w samym źródle Q zob. P. Hoffmann. *Studien zur Theologie der Logienquelle*. Münster 1972 s. 28 nn.; S. Schulz. *Die Spruchquelle der Evangelisten*. Zürich 1972 s. 38; D. Lührmann. *Die Redaction der Logienquelle*. Neukirchen 1969 s. 102 nn.; J. Jeremias. *Zur Hypothese einer schriftlichen Logienquelle Q*. ZNW 29 1930 s. 147-149.

¹⁰ W związku z tym istnieje szczególnie bogata literatura. Zob. np. E. Schweizer. *Die Jünger Jesu und die nachösterliche Kirche*. W: H. Ristow, K. Matthiae. *Der historische Jesus und der kerygmatische Christus*. 2. Aufl. Berlin 1962 s. 455-467; E. Fascher. *Die Osterberichte und das Problem einer biblischen Hermeneutik*. Tamże s. 200-208; H. Conzelmann. *Jesus von Nazareth und der Glaube an den Auferstandenen*. Tamże s. 188-199; E. Brunner. *Wahre und falsche Begründung des Osterglaubens*. Tamże s. 181-187; H. Schürmann. *Die vorösterlichen Anfänge der Logientradition. Versuch eines formgeschichtlichen Zugangs zu Leben Jesu*. Tamże s. 331-341.

¹¹ Zob. M. Dibelius. *Die Formgeschichte des Evangeliums*. 4. Aufl. Tübingen 1961 s. 307 nn.; W. Klatt. *Hermann Gunkel. Zu seiner Theologie der Religionsgeschichte und zur Entstehung der formgeschichtliche Methode*. Göttingen 1969 s. 144-148; K. Koch. *Was ist Formgeschichte? Neue Wege der Bibellexegese*. 2. Aufl. Neukirchen 1967 s. 34-48.

¹² Zob. H. Tyen. *Der Stil der jüdisch-hellenistischen Homilie*. Göttingen 1955 s. 85-121; S. Maybaum. *Die ältesten Phasen in der Entwicklung der jüdischen Predigt*. Berlin 1901.

zniekształcenie tekstu wskutek wielokrotnego przepisywania — i kolejni przepisywacze, zmieniający tekst dla własnych, określonych potrzeb¹³.

Nie należy jednak zapominać, iż obok tak wielu czynników mogących wpływać na zniekształcenie przekazu Dobrej Nowiny, istniały również elementy gwarantujące niezmiennność tego przekazu. Oto niektóre z nich:

a) Fakt, że po zmartwychwstaniu Jezusa pozostało przy życiu wielu ludzi, którzy jeszcze nie tak dawno słyszeli na własne uszy słowa Jezusa i czuli się niejako odpowiedzialni za ich dalszy przekaz w postaci jak najwierniejszej¹⁴.

b) Chrześcijaństwo rodziło się i rozwijało w środowisku — chodzi o środowisko głównie palestyńskie — które z natury swej troszczyło się zawsze o wierne przekazywanie tradycji¹⁵.

c) Szacunek lub wręcz podziw dla Jezusa i Jego pouczeń. Taka postawa raczej wyklucza ewentualność jakichkolwiek modyfikacji słów wypowiedzianych przez Jezusa. Fałszerstwo in plus wyklucza z jednej strony sama postawa Jezusa, nie domagająca się żadnych retuszy, z drugiej zaś brak jakichkolwiek podstaw do posądzania naocznych świadków o tego rodzaju proceder¹⁶.

d) Fakt nieuznawania przez Kościół pierwotny innego nauczyciela oprócz Jezusa. Mamy tu do czynienia z tzw. kryterium wyłączności, o czym dokładniej za chwilę.

e) Początki każdej społeczności religijnej charakteryzują się w ogóle duchem specyficznego konserwatyzmu, co potwierdzają aż nazbyt wyraźnie tak często spotykane w listach pasterskich zachęty do wiernego przechowywania depozytu wiary¹⁷.

W następstwie tego społeczność powielkanocna przekazuje sobie pouczenia Jezusa także mało zrozumiałe, niejasne lub w pewnym sensie już nieaktualne.

¹³ Zob. K. Romaniuk. *Wprowadzenie do krytyki tekstu Starego i Nowego Testamentu*. Poznań 1975 s. 101-117; H. Weinrich. *Tempus. Besprochene und erzählte Welt*. Stuttgart 1964; G. Müller. *Die Bedeutung der Zeit in der Erzählkunst*. Bonn 1947; tenże. *Erzählzeit und erzählte Zeit*. W: *Festschrift P. Kluckholm, H. Schneider*. Tübingen 1948 s. 195-212.

¹⁴ Por. M. Barth. *Der Augenzeuge. Eine Untersuchung über die Wahrnehmung des Menschensohnes durch die Apostel*. Zollikon—Zürich 1946 s. 28 nn.; N. Brox. *Zeuge und Märtyrer. Untersuchungen zur frühchristlichen Zeugnis — Terminologie*. München 1961 (bibliografia).

¹⁵ Zob. Gerhardsson, jw.

¹⁶ Schürmann. *Die vorösterlichen Anfänge der Logiontradition* s. 39-65.

¹⁷ S. Cypriani. *La dottrina de „depositum” nelle lettere Pastoralis*. W: *Studiorum Paulinorum Congressus Internationalis Catholicus 1961*. Romae 1963 s. 127-142.

3. CZYNY JEZUSA

Pomiędzy faktami, które się zdarzały w życiu Jezusa (historische Ereignisse), a relacjami tych faktów zapisanych w Ewangeliach (erzählte Ereignisse) istnieje również dość długa droga i wiele możliwości poważnych odchyień między literackim obrazem faktu a samym faktem¹⁸. Oto niektóre spośród czynników mogących powodować owe odkształcenia.

a) Optymalnie pozytywny stosunek naocznych świadków do osoby i działalności Jezusa, co mogło podświadomie zakłócać obiektywność ich relacji. Zależało im bowiem na tym, by ukazać osobę Jezusa w jak najkorzystniejszym świetle¹⁹.

b) Jeden z ewangelistów zaznacza wręcz, że relacjonuje tylko to z życia Jezusa i tylko w taki sposób, żeby wzbudzić wśród jak najliczniejszych rzesz słuchaczy najżywszą wiarę (J 20, 31). Tak więc relacje ewangelijne, zwłaszcza o cudownych czynach Jezusa, nie mają charakteru ani reportaży, ani protokołów urzędowych, lecz są opisami o specyficznych tendencjach.

Wyłania się więc konieczność znalezienia kryteriów, przy których można by dotrzeć do pierwotnej postaci zarówno czynów, jak i słów Jezusa.

4. KRYTERIA HISTORYCZNOŚCI SŁÓW I CZYNÓW JEZUSA

W dotychczasowych próbach dotarcia do Jezusa historii kryteriom historyczności poświęcono stosunkowo najwięcej uwagi. W wyniku długich i szczegółowych dociekań zdołano wypracować wiele wskazań — kryteriów²⁰. Oto kilka spośród najważniejszych:

¹⁸ Zob. R. Koselleck, W. D. Stempel. *Geschichte — Ereignis und Erzählung*. München 1973 s. 28 nn.; K. Kertelge. *Die Überlieferung der Wunder Jesu und die Frage nach dem historischen Jesus*. W: *Rückfrage nach Jesus*. Freiburg i. Br. 1974 s. 174-193. *Quaestiones disputatae* 63.

¹⁹ Por. H. J. Held. *Überlieferung und Auslegung im Matthäusevangelium*. 6 Aufl. Neukirchen—Vluyn 1970 s. 155-278.

²⁰ Zob. Calvert, jw. s. 209-219; F. Hahn. *Methodologische Überlegung zur Rückfrage nach Jesus*. W: *Rückfrage nach Jesus* s. 32-52; H. K. McArthur. *Basic Issues. A Survey of Recent Gospel Researches*. W: *In Search of the Historical Jesus*. London 1970 s. 139-144.

a) Kryterium autentycznego środowiska. W myśl tego kryterium tekst pretendujący do odtwarzania sytuacji z czasów życia i działalności Jezusa musi ukazywać znane ze źródeł pozabiblijnych stosunki społeczne (np. ugrupowania polityczne, ich wzajemne relacje, zależność od władz rzymskich), religijne (np. Prawo, instytucja szabatu, świątynia i sprawowany w niej kult), geograficzne itp. Kryterium powyższe daje się stosować przy badaniu zarówno logiów, jak i czynów Jezusa.

b) Kryterium niesprzeczności między czynami a słowami Jezusa. Kryterium powyższe domaga się absolutnej korelatywności między postępowaniem a nauką Jezusa: zachowanie się Jezusa, Jego życiowe postawy mają być żywym obrazem głoszonej przez Niego nauki.

c) Kryterium wielorakiego poświadczenia („Kriterium vielfacher Bezeugung” albo „Querschnittsbeweis”, lub „Konvergenzbeweis”) ²¹. W świetle tego kryterium dużym prawdopodobieństwem oryginalności cieszy się logion lub relacja o czynach Jezusa znajdująca równoczesne potwierdzenie w źródłach M i Q, w tradycji Janowej — ewentualnie także Pawłowej — oraz w materiale redakcyjnym jak największej liczby autorów Nowego Testamentu. Kryterium to zyskuje na wartości, gdy ten sam materiał odnajdujemy nie tylko w różnych warstwach, lecz także w odmiennych formach różnych tradycji.

d) Kryterium wyłączności (Aussonderungskriterium). Sformułowane po raz pierwszy przez E. Käsemanna ²², kryterium to za najbardziej bliskie autentycznej sytuacji z życia Jezusa uważa te relacje, które nie dają się wyprowadzić wprost z żadnej tradycji ani judaistycznej, ani chrześcijańskiej. W zastosowaniu do słów Jezusa (Logienüberlieferung) kryterium to przejawia się między innymi — może nie ściśle jako Aussonderungsprinzip, lecz jako Differenzprinzip — w następujących elementach literacko-treściowych Ewangelii:

²¹ Por. W. G. K ü m m e l. *Die Theologie des Neuen Testaments nach seiner Hauptzeugen Jesus — Paulus — Johannes*. Göttingen 1969 s. 24; A. B r u n n e r. *Kriterium der Konvergenz*. W: *Erkenntnistheorie*. Köln 1946 s. 77 n.; H. M ü h l e n. *Konvergenz als Strukturprinzip eines kommenden universalen Konzils aller Christen*. „Ökumenische Rundschau” 21:1972 s. 289-315; H. S c h ü r m a n n. *Jesu ureigener Tod. Exegetische Besinnungen und Ausblick*. Freiburg i. Br. 1975 s. 25.

²² *Das Problem des historischen Jesus* s. 125-153. Zob. R. B u l t m a n n. *Die Geschichte der Synoptischen Tradition*. 8 Aufl. Göttingen 1970 s. 132 nn., 222; M. L e h m a n n. *Synoptische Quellenanalyse und die Frage nach dem historischen Jesus*. Berlin 1970 s. 178-186. W związku z dalszym precyzowaniem tego kryterium zob. N. P e r r i n. *Rediscovering the Teaching of Jesus*. London 1967 s. 39-43; G. E b e l i n g. *Das Wesen des christlichen Glaubens*. Tübingen 1959. Poddają w wątpliwość wartość tego kryterium: J. J e r e m i a s. *Neutestamentliche Theologie*. Bd. 1. Gütersloh 1971 s. 14; H a h n, jw. s.11-77.

aa) W swoistym radykalizmie w przedstawianiu woli Bożej, którą Jezus jako wysłannik Boga ma wypełniać.

bb) W obecności — w logiach Jezusa — akcentów już niezrozumiałych — do pewnego stopnia nieaktualnych — w życiu Kościoła pierwotnego po zmartwychwstaniu Jezusa.

cc) W braku widocznych wpływów — treściowych i formalnych — ze strony niewątpliwie późniejszej katechezy wczesnochrześcijańskiej, przy równoczesnym braku dostosowania poszczególnych pouczeń Jezusa do sytuacji, zwłaszcza społeczno-religijnej, gminy popaschalnej.

dd) W specyficzności lub w jednorazowości sytuacji, w jakich Jezus znajdował się niekiedy podczas swego ziemskiego życia względem Izraela.

ee) W niesprecyzowaniu i w swoistej enigmatyczności formuł chry-stologiczno-soteriologicznych ²³.

ff) W logiach Jezusa, gdy w ich najbardziej pierwotnej postaci występują następujące formy:

- wezwanie do pokuty i nawrócenia (Heilsruf)
- formuły objawieniowe (Ich-Worte)
- autorytatywne polecenia i nakazy (Befehls — und Machtworte)
- groźby, przestrogi (Weh-Worte, Drohsprüche)
- dewizy mądrościowe (Sprichworte)
- porównania
- formuły polemiczne (Streitgespräche).

W zastosowaniu do czynów Jezusa (Tatüberlieferung) wspomniane przed chwilą kryterium wyłączności jako sprawdzian autentycznych postaw Jezusa musi uwzględniać otoczenie, z którym Jezus stykał się na co dzień. Za tło, na którym zarysowuje się wyraźnie odrębność różnych postaw Jezusa, służą analogiczne postawy przywódców narodu żydowskiego lub przełożonych gmin wczesnochrześcijańskich. Przykładowo rodzaj postaw ukazuje stosunek do celników i grzeszników, do czystych i nieczystych, do Prawa i kultu świątynnego, do krewnych i najbliższej rodziny itp.

e) Kryterium odwrotnej kontroli (Kriterium der Gegenkontrolle) ²⁴. Kryterium powyższe stosuje się w przypadku wstępnego przypuszczenia, że mamy do czynienia z logionami-relacjami o czynach Jezusa nie pier-

²³ Zob. w związku z tym F. H a h n. *Methodenprobleme einer Christologie des NT*. FuV 15:1970 nr 2 s. 3-41; J. E r n s t. *Anfänge der Christologie*. Stuttgart 1972. SBS 57; W. M a r x s e n. *Anfangsprobleme der Christologie*. 4. Aufl. Gü-tersloh 1969; F. M u s s n e r. *Christologische Homologese und evangelische Vita Jesu*. W: B. W e l t e (Hrsg.). *Zur Frühgeschichte der Christologie*. Freiburg 1970 59-73.

²⁴ Zob. Ch. B u r c h a r d. *Jesus*. W: *Der kleine Pauly*. Stuttgart 1967 s. 1346. Krytycznie ocenia to kryterium M. L e h m a n n (jw. s. 178 n.).

wotnymi, lecz wypracowanymi wtórnie przez społeczność wczesno-chrześcijańską. Oto główne znamiona tej anonimowej twórczości:

- aa) Obecność problematyki misyjno-kerygmatycznej.
- bb) Aluzje do trudności wynikających z prześladowania Kościoła.
- cc) Widoczne wpływy liturgii i życia sakramentalnego pierwotnej gminy.
- dd) Obecność problematyki nawiązującej do organizacji hierarchicznej i dyscypliny pierwotnego Kościoła.
- ee) Próby pewnego wyjaśnienia lub teologicznego zinterpretowania mało zrozumiałych logiów lub relacji o czynach Jezusa.
- ff) Niekiedy pewne tendencje rejudaizujące.
- gg) Specyficznie powielkanocna soteriologia, posługująca się nowymi tytułami na określenie Jezusa (np. Σωτήρ, a nie υἱὸς ἀνθρώπου) i rozwijające szczególnie tematy męki i zmartwychwstania.
- hh) Do najczęściej spotykanych form literackich nauczania gminy należą:
 - kazania misyjne (Missionspredigt)
 - anamneza, czyli refleksyjne nawiązywania do czynów i słów Jezusa
 - pareneza, czyli zbiory pouczeń moralnych, dostosowanych do różnych stanów społecznych
 - pouczenia udzielane przy okazji sprawowania chrztu (Taufkatechese — Taufunterricht)
 - mowy apologetyczne
 - listy
 - opowiadania budujące.

*

Niektóre spośród zebranych tu uwag od dawna już stanowią przedmiot dyskusji pomiędzy poszczególnymi uczonymi, a niekiedy poświęca się im całe zjazdy wielu egzegetów²⁵. Pewne z przypomnianych tu założeń metodologicznych zyskały sobie prawo powszechnego obywatelstwa, inne — np. Aussonderungskriterium — budzą coraz większe zastrzeżenia i stwarzają potrzebę dość radykalnych modyfikacji. Stosowanie tych narzędzi metodologicznych — aczkolwiek ciągle jeszcze niedoskonałych — utwierdza egzegetów coraz bardziej w przekonaniu, że

²⁵ Jeden z takich kongresów — Tagung der deutschsprachigen katholischen Neutestamentler — miał miejsce w Wiedniu w dniach 3-8 IV 1973. Wygłoszone tam referaty główne zostały opublikowane w pracy pt.: *Rückfrage nach Jesus* (Hrsg. K. Kertelge). W naszych rozważaniach szczególnie pomocnym okazał się art. F. Mussnera (*Methodologie der Frage nach dem historischen Jesus*. Tamże s. 118-147).

istnieje jednak całkiem realna możliwość dotarcia do historycznego Jezusa, to jest do Jego oryginalnych słów (*ipsissima verba*) i do Jego własnych czynów (*ureigene Taten*)²⁶.

LE JÉSUS DE L'HISTOIRE ET LE CHRIST DE LA FOI
Réflexions méthodologiques

Résumé

Certains principes méthodologiques du problème „Jésus der Geschichte und Christus des Glaubens” constituent le thème principal de cette étude. Après quelques remarques d'introduction sur l'évangiles comme source unique de tout ce que nous pouvons savoir de Jésus, après avoir discerné trois périodes dans le temps de l'activité terrestre de Jésus enseignant par ses paroles et par ses actes, on constate plusieurs déformations ainsi des paroles que des actes du Christ Sauveur. On dresse, en fin, une liste des règles qui peuvent aider à dégager les *ipsissima verba* et les *ureigene Taten* du Seigneur.

²⁶ Jednakże nadal nie brak uczonych, którzy tę możliwość bardziej lub mniej wyraźnie wykluczają. Zob. w związku z tym W. Schmithals. *Jesus Christus in der Verkündigung der Kirche*. Neukirchen—Vluyn 1972 s. 60-79; Streckler, jw. s. 453-476.